

Neke karakteristike sadašnje agrarne strukture Kosova i Metohije

Dr Miloš Bogdanović

Područje Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije, s relativno velikim brojem seljačkih gazdinstava, sitnom zemljišnom svojinom, velikim udelom seoskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika, nerazvijenim proizvodnim snagama, niskom produktivnošću i niskim dohotkom po stanovniku — izrazito je agrarno.

Pozitivna društveno-ekonomska kretanja i na kosmetskom selu počinju da se odvijaju tek u uslovima opšteg privrednog razvoja socijalističke Jugoslavije, a jače su došla do izražaja posle 1956. godine, kada je zajednica izdvojila posebna sredstva za brži razvoj nerazvijenih područja. Od tada razvoj industrije i drugih nepoljoprivrednih delatnosti uzrokuje nešto znatniji odlazak stanovništva sa sela i iz poljoprivrede, usled čega se postepeno smanjuje i agrarna prenaseljenost.

Prodiranje novčanih odnosa, bilo preko robne proizvodnje ili zapošljavanjem u nepoljoprivrednim delatnostima, dovodi do poboljšanja materijalne baze na kojoj selo zasniva svoju egzistenciju i do karakterističnih pomeranja u strukturi seljačkih gazdinstava. Rađaju se nove kategorije seoskih domaćinstava, koje se odražavaju pre svega u raspadanju starih oblika zaostalog naturalnog privređivanja seoskih domaćinstava.

Investicije u poljoprivredu Kosova i Metohije u periodu od 1947. do 1960. iznose ukupno 21.433 miliona, odnosno 18,2% od ukupno investiranih sredstava u privredu ovog područja. U 1961. godini u poljoprivredu je investirano daljih 4.321 miliona dinara.

Kao posledica ovakvih kretanja dolazi i do sve većeg porasta učešća nepoljoprivrednih delatnosti u društvenom proizvodu. Ono se krajem 1961. godine u odnosu na 1947. godinu povećalo od 46,5% na 65,2%.

Na podlozi prednjih obeležja i kretanja pokušaćemo da tek upozorimo na menjanje posedovne i socijalne strukture, kao i na tendencije u proizvodnji i sticanju dohotka na kosmetskom selu.

PROMENE U STRUKTURI POSEDA

Kao posljedica usporenog ekonomskog razvoja na teritoriji Kosova i Metohije do 1941. godine seljačka gazdinstva su se stalno umnožavala. Stanovništvo, koje je imalo vrlo visok priraštaj, uglavnom je ostajalo na gazdinstvima.

Posle oslobođenja dolazi do daljnjeg usitnjavanja gazdinstava, što je posledica provođenja administrativnih mjera. No ubrzo nastupa usporavanje. Tako se broj gazdinstava na ovom području, koji se u periodu od 1931. do 1949. povećao od 65.000 na 93.000, do 1955. povećao na svega 94.000, a do kraja 1960. na ukupno 103.000. O usitnjavanju putem deobe naročito svedoči činjenica da se broj poljoprivrednog stanovništva od 1931. do 1961. godine povećao za svega 32%, dok se broj individualnih poljoprivrednih gazdinstava povećao za 59%. Na ovo su naročito uticali: visok priraštaj stanovništva, tempo privrednog razvoja i mere agrarne politike.

Godine 1960. na području Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije 103.041 individualno poljoprivredno gazdinstvo posedovalo je 285.449 ha obradive površine, odnosno 436.847 ha ukupne površine. Struktura gazdinstava po veličini poseda bila je sledeća:

Grupe gazdinstava	Gazdinstava %	Površine u %		Ø veličina poseda u ha	
		ukupno	obradiva	ukupne površine	obradive površine
Ukupno	100,0	100,0	100,0	4,24%	2,77%
od 0,1—2 ha	32,0	8,2	10,5	1,08	1,90
od 2 —3 ha	16,3	9,7	11,7	2,52	1,99
od 3 —5 ha	22,8	21,3	24,0	3,96	2,93
od 5 —8 ha	16,6	24,8	25,2	6,33	3,19
preko 8 ha	12,3	36,0	28,6	12,44	6,44

Sitna gazdinstva do 5 ha učestvuju u ukupnom broju gazdinstava Kosova i Metohije sa 71,1%, a u ukupnoj površini zemlje sa 39,2%.

Godine 1947. bilo je popisano 86.014 individualnih gazdinstava sa prosečnom veličinom poseda od 3,6 ha obradive površine. Od 1947. do 1960. godine broj individualnih gazdinstava povećao se za 20%, dok je prosečna obradiva površina po 1 gazdinstvu smanjena za 23%. Gazdinstva sa posedom do 5 ha površine porasla su za 92%, a ona iznad 5 ha za svega 5%.

Kosovo ima jače naglašen sitnosopstvenički karakter nego Metohija. Na gazdinstva do 3 ha na Kosovu otpada 51,9%, a u Metohiji 46,4% od ukupnog broja individualnih gazdinstava. Odnos srednjih gazdinstava je istovetan. Na gazdinstva sa posedom preko 8 ha otpada u Metohiji 12,8%, a na Kosovu 7,9%. Međutim, posmatrajući veličinu poseda po 1 stanovniku, u Metohiji su ovi odnosi nepovoljniji od odnosa na Kosovu.

Prema podacima ankete koju je tokom 1959. godine organizovao Glavni savez zemljoradničkih zadruga NR Srbije na teritoriji Srbije nalazilo se u zakupu i napolici (kod anketiranih gazdinstava) ukupno 47.759 ha, od čega je na napolicu otpadalo 16.749 ha ili 35%. U istom periodu se na teritoriji Kosova i Metohije u zakupu i napolici nalazilo svega 1.176 ha, s tim što je

na napolicu otpadalo 701 ha ili oko 59%. Ovo ukazuje na činjenicu da je na ovom području oblik napolice još uvek rasprostranjeniji. Prema podacima iz iste ankete, od svih gazdinstava koja su u Srbiji davala zemlju u zakup, na području Kosova i Metohije nalazilo se svega 1,5%, dok ih je u Vojvodini bilo 88,8%.

Osnovne tendencije u posedovnoj strukturi individualnih gazdinstava, izražene u uzimanju i davanju zemlje u zakup i kupoprodaji uočavaju se iz sledećih podataka:

% od ukupnog broja gazdinstava	sva gazdinstva	g a z d i n s t v a			
		do 2 ha	2—5 ha	5—8 ha	preko 8 ha
Zakup:					
— uzima	6,2	4,0	6,2	8,5	9,0
— daje	5,4	7,5	4,5	4,5	5,0
Kupoprodaja:					
— kupuje	4,5	2,7	4,7	6,2	7,1
— prodaje	2,5	3,9	1,7	2,2	2,1

Izlazi, dakle da poljoprivredna gazdinstva sa većim posedom više uzimaju zemlju u zakup i više je kupuju, dok gazdinstva sa manjim posedom više daju zemlju u zakup i više je prodaju. Pri ovome, zakup i kupoprodaja na Kosovu i Metohiji obuhvaćaju svega 1% od ukupnih površina.

Cene zemljišta koje se nudi na prodaju ili u zakup nepovoljne su za društvena gazdinstva i zemljoradničke zadruge, pa se pokazalo da je za društvena gazdinstva povoljnije da se orijentišu na osvajanje novih površina. Tako su, na primer troškovi osvajanja novih površina po 1 hektaru na poljoprivrednom dobru Drenica iznosili: 1959. godine 150.000 dinara, 1960. godine 134.000, a 1961. godine 178.000 dinara (tendencija povećavanja). Troškovi agromelioracije (razoravanje, čišćenje i poravnanje zemljišta) kod 16 organizacija do 1960. godine u proseku su iznosili 153.000 dinara po 1 hektaru, a 1960. su smanjeni na 114.500 dinara (oni se kreću od 60.000 do 170.000 dinara). Ukoliko se obuhvate i sva ostala potrebna ulaganja, kao što su na primer: putevi, zasadi, građevinski objekti, stoka, oprema, stanovi, projektovanje i dr., onda se ukupni troškovi kreću oko 500.000 dinara po 1 ha.

Najčešća prometna cena zemljišta u 1961. godini na Kosovu i Metohiji, po kojoj su društvena gazdinstva kupovala poljoprivredno zemljište (oraniče), iznosila je oko 80.000 dinara po 1 hektaru, odnosno kretala se nešto ispod proseka u SR Srbiji. Cene oranica u međuseljačkoj kupoprodaji kretale su se u nekim slučajevima i do 3 i 4 puta više. Zakupnina po 1 hektaru u 1960. godini povećana je na oko 21.000 dinara, odnosno za 25% do 30% od prometne cene tog zemljišta. Međutim, počev od 1961. javljaju se tendencije znatnog opadanja zakupnine.

Kretanja posedovanja stoke u 1960. godini ukazuje na proizvodnu orijentaciju i stepen ekonomske snage gazdinstava. Prosečno po 1 gazdinstvu na ovom području dolazi 0,47 konja i 3,03 goveda, što u odnosu na stanje u 1956. govori da je broj konja po 1 gazdinstvu porastao za 58%, dok je broj goveda opao za oko 30%. Ova tendencija opadanja broja goveda na gazdin-

stvima izražena je naročito kod srednjih i nižih kategorija. U istom je periodu došlo i do izvesnog povećanja sitne stoke, naročito kod grupa domaćinstava sa srednjim i većim posedom, izuzev živine čiji je broj u opadanju verovatno kao posledica zaraznih obolenja. Orijentacija manjih gazdinstava na sitno stočarstvo, koje traži manje angažovanje radne snage, rezultat je strukturalnih promena na selu, koje prate ovakvu orijentaciju poljoprivrednih gazdinstava ka pretežnom ostvarenju dohotka van poljoprivrede.

1960. godine na Kosovu i Metohiji od 66,8% gazdinstava sa radnom stokom, 34,8% raspolagalo je radnim konjima, a radni konji u ukupnom broju radne stoke učestvovali su sa 26%. Ovo ukazuje na veoma nepovoljnu kvalitativnu strukturu radne stoke, pogotovo ako se ima u vidu da samo na radne krave otpada 23,4% od ukupnog broja radne stoke. Gazdinstva sa posedom do 3 ha, koja u ukupnom broju radne stoke učestvuju sa 30%, a u ukupnoj obradivoj površini sa 22%, bolje su snabdevena radnom stokom nego gazdinstva viših kategorija. Od ukupnog broja gazdinstava bez radne stoke 21,2% uopšte ne koristi radnu stoku, a 78,8% svoje potrebe podmiruje putem uzimanja stoke u najam.

Na gazdinstvima na Kosovu i Metohiji postoji višak radne snage koji je za 37% veći od proseka u zemlji. Poljoprivredna gazdinstva sa posedom do 3 ha u proseku imaju na 10 ha obradive površine 14,3 radnika, ili 61% više od proseka za pokrajinu, a k tome su bolje snabdevenija radnom snagom, poljoprivrednim mašinama i oruđima od gazdinstava viših kategorija.

Prema podacima iz 1960. g. vrlo je nepovoljna struktura poseda gazdinstava s obzirom na broj i veličine odvojenih parcela. Naime, kod 32% gazdinstava veličina odvojenog dela oranične površine iznosi u proseku svega 0,25 ha, a kod srednjih gazdinstava sa posedom od 2—3 ha, svega 0,36 ha. Prosečna oranična površina po 1 gazdinstvu iznosi svega 2,1 ha, a od ukupnog broja gazdinstava svega 4,8% imaju posede u jednom kompleksu, dok 52,6% imaju posede sa preko 6 delova površine. Ovo ukazuje na potrebu proširenja kooperativnih odnosa i podruštvljavanja poljoprivredne proizvodnje da bi se poljoprivredna proizvodnja intenzivirala i da bi se izmenila sadašnja struktura.

Osim plugova i drljača individualna gazdinstva praktično ne raspolažu drugim poljoprivrednim mašinama, zbog čega se i pretežan deo poljoprivrednih radova obavlja ručno. Stoga, jedino koristeći usluge društvenih gazdinstava, individualna gazdinstva ove pokrajine mogu ostvariti visoku proizvodnju.

Stočarska proizvodnja u ukupnom fizičkom obimu poljoprivredne proizvodnje individualnih gazdinstava zastupljena je sa svega 30%. Učešće žitarica za posljednjih pet godina smanjeno je sa 90,4% u 1956. na 87% u 1962. godini, dok je 1963. godine znatno povećano učešće industrijskih i povrtnarskih kultura. Prosečni prinosi kod individualnim gazdinstava povećani su jedino kod pšenice (od 9,0 na 10,8 mtc po 1 ha), što je rezultat povećane upotrebe sortnog semena i većih količina mineralnih đubriva. (Prinosi kod socijalističkog sektora iznose: pšenice 18,6 a kukuruza 21 mtc). Najveći broj individualnih gazdinstava orijentisan je na proizvodnju pšenice (75,7%) i kukuruza (88,1%). Gazdinstva sa posedom preko 2 ha podjednako siju pšenicu i kukuruz, dok gazdinstva do 2 ha više proizvode kukuruz.

Društveno organizovana proizvodnja obuhvata 9,1% od ukupnih oraničnih površina, a sa kooperacijom obuhvata 23,5%. Kooperacija je najviše razvijena u ratarstvu. Ona obuhvata 98% od ukupnog broja kooperanata (od toga 70% otpada na reprodukcioni materijal). Stočarstvo učestvuje sa svega 1,7% u kooperaciji.

Menjanje socijalno-ekonomske strukture stanovništva na Kosmetkom selu

Nasuprot tendenciji opšteg smanjenja poljoprivrednog stanovništva, Kosovo i Metohija je jedino područje na kojem je u periodu od 1953. do 1961. povećan broj aktivnog poljoprivrednog stanovništva od 206.000 na 240.000 ili za 16,5%. Procenat poljoprivrednog stanovništva po pojedinačnim opštinama kreće se i do 97%, dok nema opštine u kojoj bar 40% stanovništva nije poljoprivredno. U proseku u opštinama je 73% stanovništva poljoprivredno. Od ukupno 28 opština na ovom području, u 10 opština poljoprivredno stanovništvo sačinjava 80%—90% ukupnog broja stanovništva.

Uopšte, područje Kosmeta karakteriše izvanredno brz porast stanovništva. Za poslednjih 80 godina povećao se broj stanovnika za skoro četiri puta. U posleratnom periodu broj stanovnika na ovom području rastao je dvostruko brže od porasta u Jugoslaviji i Srbiji. Prosečan godišnji priraštaj stanovništva u periodu 1953—61. iznosio je na 1000 stanovnika u APKM 21,2 a u istom periodu u SRS iznosio je 11,3, dok je u SFRJ iznosio 10,8. Obim populacije, odnosno prirodni priraštaj u APKM u 1960. bio je više nego dva puta veći od priraštaja stanovništva u SFRJ.

Prosečno trajanje života stanovništva na Kosovu i Metohiji je 50 godina (87% od jugoslavenskog proseka). Starosnu strukturu karakteriše vrlo visoko učešće mladih generacija, zbog čega je relativno nisko učešće aktivnih lica.

Nepismenost je na ovom području još uvek velika. Godine 1961. bilo je 41,1% nepismenih od ukupnog broja stanovnika iznad 10 godina starosti. (Od ukupnog broja žena iznad 10 godina nepismeno je oko 65%, a muškaraca 52,3%).

Prema učešću aktivnog stanovništva u ukupnom, APKM nalazi se na poslednjem mestu u zemlji sa 36,1%. Zbog niskog stepena opšte privredne razvijenosti, struktura aktivnog stanovništva u ovoj pokrajini vrlo je nepovoljna (učešće poljoprivrednog stanovništva iznosi 68%). Od ukupnog broja stanovnika, na selu živi oko 78,5%, a u domaćinstvima koja imaju privatni zemljišni fond oko 76,4%. Od ukupnog broja stanovnika koji žive na privatnim poljoprivrednim gazdinstvima, isključivo od poljoprivrede ostvaruje dohodak 61%.

Broj nepoljoprivrednog stanovništva od 1948. do 1961. povećao se za oko tri puta. Njegovo učešće u ukupnom broju stanovnika povećalo se od 16,2% u 1948. na 36,1% u 1961. godini. Međutim, broj poljoprivrednog stanovništva u istom periodu, i pored znatnog smanjenja relativnog učešća, u ukupnom broju porastao je za 7,5%. Ukupno stanovništvo u APKM poraslo je za 31,4% prema 17% u celoj zemlji, pri čemu je zabeležen brži porast gradskog stanovništva za 2,3 puta. Međutim, i pored relativno znatnog inten-

ziteta migracionih kretanja selo—građ, ostvaren je porast apsolutnog broja seoskog stanovništva u APKM od 26,7%, dok je u SR Srbiji ovaj porast iznosio svega 2,4%. U ukupnom broju stanovnika u APKM, gradsko stanovništvo je učestvovalo sa 19,6%, a seosko sa 80,4%.

Definitivno sa kosmetskog sela odlazi najviše omladina. To najbolje pokazuje činjenica da već sada izvestan broj seoskih gazdinstava na ovom području nema aktivne članove u domaćinstvu. Prema popisu iz 1960. godine 2,2% od ukupnog broja seoskih gazdinstava u APKM nema više aktivne članove.

Svake godine određeni kontingent radne snage nalazi stalno zaposlenje van gazdinstva, ali i dalje ostaje na gazdinstvu. Broj stalno zaposlenih lica bilo je u 1953. 24.000, a 1960. godine 50.000. Na Kosovu i Metohiji najčešći je slučaj da se jedan ili više odraslih članova zapošljavaju van gazdinstva ali i dalje ostaju na gazdinstvu. Ovde postoje jake tendencije da se gazdinstvo održi. Radna snaga zaposlena van gazdinstva uglavnom je nekvalifikovana. Dohoci ove kategorije su relativno niski, oni najčešće ne obezbeđuju potpunu egzistenciju celog domaćinstva. (U 50% seoskih porodica živi više od 10 članova, dok zaposlenost u nekim područjima u nepoljoprivrednim delatnostima praktično ne postoji ili se kreće do 2%).

Menjanje strukture stanovništva čini jednu od osnovnih karakteristika današnjeg kosmetskog sela. Lica stalno zaposlena van gazdinstva prenose u selo nove običaje i navike gradskog stanovništva, a u prvom redu način ishrane, odevanja, stanovanja i dr.

Tržišnost individualnih gazdinstava

Poljoprivredu individualnih gazdinstava na Kosovu i Metohiji još uvek karakteriše uglavnom naturalna proizvodnja. Razlog ovome je pre svega nizak nivo razvijenosti proizvodnih snaga na ovom području. Ovo potvrđuje i činjenica da bruto tržišnost učestvuje u ukupnoj vrednosti poljoprivredne proizvodnje svih gazdinstava sa svega 40,9%. Bruto vrednost tržišne proizvodnje po 1 ha obradive površine iznosi svega 33.600 dinara, a po 1 privredno aktivnom licu 27.400 dinara. Gazdinstva sa posedom do 2 ha i gazdinstva sa posedom preko 8 ha pretežno su naturalnog karaktera. Naime, prema podacima iz 1958. godine, od ukupne vrednosti proizvodnje na tržišni deo kod prve grupe domaćinstava otpada 25%, a kod druge grupe 33,4%. Najveću vrednost proizvodnje po jedinici površine, odnosno 83.000 po 1 ha obradive površine, ostvaruju kategorije gazdinstava sa posedom veličine 3—5 ha. Gazdinstva veličine 2—5 ha ostvaruju tržišnost uglavnom prodajom stočarskih proizvoda. Povećanjem poseda, učešće vrednosti stočarske proizvodnje u ukupnoj tržišnoj proizvodnji smanjuje se, a povećava se učešće biljne proizvodnje. Međutim, ova se tendencija ne odnosi i na gazdinstva sa posedom do 2 ha, kod kojih ratarstvo učestvuje u ukupnoj tržišnoj proizvodnji sa 45,8%, a stočarstvo sa 33,7%. Razlog je u tome, što se najveći broj ovih gazdinstava nalazi u prigradskim rejonima, pa je više orijentisan na proizvodnju povrtlarskih kultura. Najnižu vrednost tržišne proizvodnje po 1 ha obradive površine, odnosno po 1 privredno aktivnom licu imaju gazdinstva

sa posedom od preko 8 ha. Vrednost tržišne proizvodnje ovih gazdinstava po 1 ha obradive površine iznosi 17.900 dinara.

Prosečna vrednost tržišne proizvodnje po 1 ha obradive površine u odnosu na prosek za sva gazdinstva u zemlji, iznosi 65,5%. Odnos tržišnosti po 1 privredno aktivnom licu je još nepovoljniji u odnosu na prosek u zemlji i iznosi svega 41,9%.

Prihodi kosmetskog sela od prodaje tržnih viškova ove godine su veći od prošlogodišnjih. Ovaj porast kupovne snage sela omogućio je i veće nabavke razne industrijske robe, kako potrošne tako i raznog reproduccionog materijala.

Tendencije u formiranju i raspodeli dohotka seljačkih domaćinstava

Opšta je karakteristika dohotka seljačkih gazdinstava na Kosovu i Metohiji da on pokazuje stalnu tendenciju povećavanja i to ne samo nominalno već i realno. Ovo povećanje dohotka uslovljeno je s jedne strane povećanjem poljoprivredne proizvodnje, a s druge strane povećanjem dela dohotka i aktivnosti van poljoprivrede.

Za Kosovo i Metohiju je karakteristično da je prosečan dohodak od poljoprivrede znatno veći nego od industrije. Dohodak od poljoprivrede u ukupnom dohotku opština iznosi u proseku 42%. Međutim ima opština kod kojih učešće poljoprivrede u dohotku iznosi i 95%. S druge strane, industrija učestvuje u dohotku opština u proseku sa 29%, a samo neke opštine ostvaruju dohodak iz industrije i do 70%. Prosečan dohodak po stanovniku iznosi 59.000 dinara godišnje, a u nekim slučajevima iznosi i svega 19.000 (opština Zjum).

Prosečan dohodak po 1 domaćinstvu u ovoj Pokrajini iznosio je 1956. godine 305.200 dinara, 1958. godine 305.000, 1960. godine 446.000 dinara, a 1961. godine povećao se na 482.500 dinara. Na taj način, dohodak ostvaren u 1961. u odnosu na 1958. godinu beleži porast za 58,2%. Međutim, pošto se broj članova u jednom domaćinstvu u proseku kreće od 6—8 to je i dohodak po 1 članu domaćinstva karakteristično nizak. Prosečan dohodak po 1 članu domaćinstva iznosio je 1956. godine 37.200 dinara, (odnosno svega 75,3% od jugoslavenskog proseka), 1958. godine 36.300 dinara godišnje, 1960. godine 60.200, a 1961. godine 62.500 dinara ili 69,9% od jugoslavenskog proseka.

Sve većim zapošljavanjem radne snage sa sela i izmenom strukture seoskog stanovništva, primanja od rada van gazdinstva postaju osnovni izvor prihoda za veliki broj domaćinstava. Ovo se naročito odnosi na gazdinstva u razvijenijim područjima. U proseku za sva gazdinstva, novčani dio dohotka u 1961. učestvovao je u ukupnom dohotku sa 52,4%, a prirodni deo dohotka sa 47,6%. Novčana primanja van gazdinstva u periodu 1955. do 1961. u proseku su rasla brže nego novčana primanja od gazdinstva. Prva su povećana za 1,7 puta, a druga za 1,4 puta. Novčana primanja od rada van gazdinstva u 1961. godini učestvuju u ukupnim primanjima sa 57,6%, dok su 1955. ova primanja učestvovala sa 53,4%. Jedino se u kategoriji gazdinstava sa posedom preko 8 ha povećalo učešće novčanih primanja od gazdinstva sa 53,4%

u 1955. na 62,1% u 1961. godini. Iz ovoga proizlazi da se grupe gazdinstava sa posedom do 8 ha sve više orijentišu na dohotke iz rada van gazdinstva a da svoju poljoprivrednu proizvodnju koriste samo za podmireneje sopstvenih potreba.

Raspodela dohotka individualnih gazdinstava u 1961. karakteriše relativno visoko učešće lične potrošnje i nisko učešće investicionih ulaganja u gazdinstvo. Najveći deo povećanja dohotka odlazio je na ličnu potrošnju i ostala davanja. Dohodak poljoprivrednih gazdinstava 1961. u odnosu na 1958. porastao je za 58,2%, dok je struktura njegove raspodele u osnovi pretrpela neznatne promene. Lična potrošnja i ulaganja u gazdinstvo porasla su za 52%, poreska davanja za 85%, a ostali izdaci za domaćinstvo za 138%.

Osnovna karakteristika ishrane poljoprivrednog stanovništva sastoji se u relativno visokoj potrošnji brašna, odnosno škrobnih materija,, čija je odlika da su jeftine, a istovremeno i visoko kalorične. Potrošnja žitarica poljoprivrednog stanovništva u 1958. g. iznosila je 239 kgr godišnje po stanovniku, od čega 64,4% otpada na kukuruzno brašno. Potrošnja brašna po 1 članu domaćinstva je iznad proseka za celu zemlju, i to za 22% (u potrošnji kukuruznog brašna za 117%). Istovremeno potrošnja mesa niža je za 62%, masti i ulja za 55%, jaja za 58%, šećera za 57%, mleka za 46%, voća i grožđa za 41% i povrća za 42%.

SUMMARY

SOME CHARACTERISTICS OF THE PRESENT AGRARIAN STRUCTURE OF KOSOVO AND METOHIA

Today the Autonomous Province of Kosovo and Metohia is still regarded as an extremely agricultural region. The intensive social and economical transformation of this region has started not until New Yugoslavia had come into being. This region entered the phase of faster transformation particularly after 1956 when the Federation formed special funds for the development of less developed areas.

The author in this article considers the present agrarian structure and the consequences of economical development on rural life in Kosovo and Metohia. At the beginning, he explicates the basic characteristics of private landownership structure, then discusses the changes of the socio-economical structure of rural population, gives the main data about market-production of individual farms and at the end deals with the trends in formation and distribution of farms' income.

The AP Kosovo and Metohia is the only region in Yugoslavia where during the period 1953 till 1961, the number of total agricultural population rose (16,5%). This was due to the high natural increase of population which is more than twice higher in comparison with the rate of natural increase for the whole country. In the meantime intensive economical development caused considerable migration tendencies of agricultural population to towns and industrial centers under construction. Also the number of employed peasants in nonagricultural activities increased. In 1961 there were more than 50.000 peasants in full time employment out of agriculture.

РЕЗЮМЕ

НЕКОТОРЫЕ ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ АГРАРНОЙ СТРУКТУРЫ В НАСТОЯЩИЕ ДНИ В АВТОНОМНОЙ ОБЛ. КОСОВО И МЕТОХИЯ

Территория Автономной области Косово и Метохия и в наши дни является краем. Общественно-экономическое преобразование этой области началось только в новой Югославии, особенно после 1956 года, потому что с тех пор откладываются особые денежные средства для более быстрого развития слабо развитых территорий.

Автор в настоящей статье обсуждает вопрос теперешней аграрной структуры в Автономной области Косово и Метохия и изменения, которые в деревню этой области внесли промышленность и другие отрасли народного хозяйства. В начале автор даёт основные характерные черты изменений в структуре крестьянского имения, затем говорит о изменениях социально-экономической структуры населения в деревнях этой области, даёт основные данные о том, как ведут дела единоличные хозяйства, и в конце рассматривает тенденции в формировании и распределении доходов крестьянских хозяйств.

Территория Автономной обл. Косово и Метохия является единственной территорий в Югославии, где за период с 1953 года по 1961 год увеличилось число сельскохозяйственного населения, активно участвующего в работе, на 16,5%. Это является последствием большого естественного прироста населения, который больше, чем в два раза превышает средний югославский естественный прирост населения. Но всё же интенсивное развитие хозяйства этой области обусловило значительные движения сельскохозяйственного населения в города и в промышленные центры. Тоже увеличилось и число земледельцев трудоустроенных вне сферы сельскохозяйственного производства — (в 1961 году было трудоустроено свыше 50.000 земледельцев). Этот факт представляет собой важный фактор общественно-экономического преобразования деревни в Автономной обл. Косово и Метохия и улучшения уровня жизни сельскохозяйственного населения.

В статье находится много статистических данных, а также и объяснения в отдельных главах сопровождаены документами.